

II

(Akty przygotowawcze)

EUROPEJSKI KOMITET EKONOMICZNO-SPOŁECZNY

427. SESJA PLENARNA W DNIACH 17 — 18 MAJA 2006 R.

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów stanowiącego odpowiedź na pięcioletnią ocenę działań badawczych Wspólnoty (1999 — 2003) przeprowadzoną przez wysoko wykwalifikowanych niezależnych ekspertów

COM(2005) 387 wersja ostateczna

(2006/C 195/01)

Dnia 24 sierpnia 2005 r. Komisja, działając na podstawie art. 262 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wspomnianej powyżej.

Sekcja ds. Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię dnia 25 kwietnia 2006 r. Sprawozdawcą był Paolo BRAGHIN.

Na 427. sesji plenarnej w dniach 17 — 18 maja 2006 r. (posiedzenie z dnia 17 maja 2006 r.) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 108 do 1, przy 1 głosie wstrzymującym się, przyjął następującą opinię:

1. Streszczenie opinii

1.1 EKES z zadowoleniem przyjmuje i wspiera wysiłki podjęte w ramach pięcioletniej oceny, a także zaangażowanie najwyższej klasy ekspertów. Zdaniem Komitetu, zalecenia opracowane w różnych grupach ekspertów, a w szczególności w zespole odpowiedzialnym za ocenę ogólną⁽¹⁾, powinny stanowić stały punkt odniesienia przy wdrażaniu programów ramowych oraz tworzeniu w przyszłości polityki badań i innowacji, jak również ogólnie w ramach środków politycznych służących realizacji strategii lizbońskiej.

1.2 Komitet nieustannie opowiadał się za znacznym zwiększeniem europejskiego budżetu na badania i rozwój. Z żalem przyjmuje więc zapowiedziane cięcia w tej dziedzinie, gdyż stoją one w sprzeczności z nadrzędnym celem rozwoju, wynikającym z globalnej konkurencyjności oraz założeń strategii lizbońskiej.

1.3 EKES podkreśla znaczenie zakrojonego na szerszą skalę udziału i zaangażowania przemysłu w badania i rozwój

innowacji jako warunek osiągnięcia celów Rady Europejskiej z Barcelony i jest zdania, że należy w większym stopniu informować i angażować przedsiębiorstwa, organizacje i związki producentów, tak aby wskazać na strategiczne obszary tematyczne, w których można osiągnąć wysoką jakość europejskich badań.

1.4 Zdaniem Komitetu należy opracować odpowiednie instrumenty stymulujące prywatne inwestycje w dziedzinie B&R, poczynając od kapitału wysokiego ryzyka, aż po finansowanie przez EBI i korzystnie oprocentowane kredyty dla obszaru badań, tak aby ułatwić przekształcanie uzyskanych wyników badań w konkretne inicjatywy gospodarcze.

1.5 EKES zgadza się ze stanowiskiem zespołu ekspertów, iż naukowcy powinni zyskać większą autonomię i większy zakres odpowiedzialności (przy poszanowaniu podstawowych zasad etycznych), kariera naukowa zaś powinna uzyskać większą rangę. Podziela również opinię, że obok mobilności przestrzennej należy także zagwarantować większą mobilność interdyscyplinarną, oraz że powinno się powiązać stypendium Marie-Curie z programami krajowymi i regionalnymi w celu zwiększenia mobilności pomiędzy sektorem publicznym a prywatnym.

⁽¹⁾ Five-Year Assessment of the EU Research Framework Programme 1999 – 2003, Komisja Europejska, DG ds. Badań, 15 grudnia 2004 r.

1.6 Komitet wzywa do nadania priorytetu politykom, których celem jest rozbudowa kształcenia wyższego w dziedzinach inżynierskich i naukowych, zwiększenie odsetka kobiet wśród naukowców, uatrakcyjnienie kariery naukowej oraz sprowadzenie do UE naukowców pracujących poza jej granicami. Właściwe byłoby ponadto wprowadzenie w szkołach średnich większej liczby zajęć ukierunkowanych na naukę i technikę oraz prowadzenie polityki promującej kształcenie uniwersyteckie w dziedzinie nauk ścisłych.

1.7 W odniesieniu do zaproszeń do składania wniosków — w celach uproszczenia procedur — EKES wzywa do wyszczególnienia wielorakich schematów, działań oraz kategorii uczestników, do większej elastyczności i swobody podejmowania decyzji dla wnioskującego, a także do zapewnienia prostszych wytycznych dla zarządzania administracyjno-finansowego, zwłaszcza zaś dla porozumień kontraktowych między uczestnikami.

1.8 EKES proponuje ciągłą ocenę jakości stosowanych procedur oraz formalnych procesów kontroli i oceny, jak również — w przypadku poprawnie zdefiniowanych projektów rozwoju — ustanowienie z góry ściśle określonych punktów kontroli działań i przewidzianych rezultatów projektu, które wiązałyby się z rozdysponowaniem środków oraz rozwojem samego projektu.

1.9 Komitet sugeruje także, aby szczególne wysiłki skierować na wdrożenie serii wskaźników, które pozwolą na rzeczywistą ocenę wyników w odniesieniu do konkurencyjności oraz rozwoju. Przy pomocy tego typu wskaźników w dziedzinie badań należy oszacować skuteczność finansowanych działań dla dalszego postępu naukowego, całościowego rozwoju UE oraz ukierunkowania priorytetów przyszłych działań.

2. Wyzwania stojące przed badaniami naukowymi w Europie

2.1 Trzecia pięcioletnia ocena programów ramowych w zakresie badań (1999 — 2003) jest ze względu na zawarte w niej obszerne i gruntowne badania szczególnie ważną analizą⁽³⁾. Komitet zasadniczo zgadza się z analizami i zaleceniami grona ekspertów zatwierdzonymi przez Komisję. W obliczu międzynarodowej konkurencji oraz celów postawionych w strategii lizbońskiej oraz w czasie obrad Rady w Barcelonie, Komitet podkreśla pilną potrzebę przeanalizowania podstawowych priorytetów i celów Wspólnoty w zakresie badań, w szczególności z położeniem nacisku na zwiększenie zaangażowania sektorów wytwórczych.

2.2 W dzisiejszych czasach innowacje i postęp naukowo-techniczny zachodzą coraz bardziej w procesach, w których

różnorodne dyscypliny wzajemnie się wzbogacają i dochodzi do szeroko zakrojonej, multidyscyplinarnej wymiany pomiędzy uniwersytetami, przedsiębiorstwami oraz pozostałymi podmiotami. Nie przebiegają już one wyłącznie według modelu linearnego, zgodnie z którym innowacje wynikają z odkryć dokonanych w trakcie prowadzenia badań podstawowych (głównie na szczeblu akademickim), podczas gdy opracowywanie i zastosowanie należą do zadań badań przemysłowych. Model ten stanowił do niedawna podstawę rozwoju naukowego⁽³⁾. Podstawowymi cechami działalności badawczej są współpraca, interaktywne uczenie się, niepewność i ryzyko.

2.3 Interaktywny model pozwala wytłumaczyć sukces klastrów regionalnych. Tworzą one „system”, który może pozytywnie wpływać na postępowanie gospodarki i szkół wyższych oraz tworzy odpowiedni kontekst społeczny i kulturowy, skuteczne ramy instytucjonalne i organizacyjne, sieć infrastrukturalną, jak również uregulowania dostosowane do wymagań konkurencji.

2.4 Światowa konkurencja

2.4.1 Europa jeszcze nigdy nie stała wobec podobnych wyzwań pod względem światowej konkurencji i potencjału wzrostu. Pozostaje w tyle nie tylko za swoimi tradycyjnymi konkurentami, ale także za większymi gospodarkami wschodzącymi. Zwłaszcza w Chinach i Indiach wydatki na B+R rosną w bardzo szybkim tempie — w Chinach nawet o 20 %, przy czym oczekuje się, że w 2010 r. Chiny będą przeznaczają taki sam odsetek PKB na B+R co UE. Wiele europejskich przedsiębiorstw inwestuje w Chinach nie tylko ze względu na niskie koszty, ale także ze względu na korzystną kombinację wykwalifikowanej siły roboczej i dużych dynamicznych rynków technologii i produktów zaawansowanych technologicznie⁽⁴⁾. Ponieważ badania i innowacje mają decydujące znaczenie dla sprostania wyzwaniom⁽⁵⁾, Europa musi udostępnić odpowiednie środki finansowe oraz zmobilizować swój całkowity potencjał intelektualny, aby promować naukę, technologie i innowacje⁽⁶⁾.

2.4.2 Aktualne dane są niestety zatrważające: nakłady na badania zasadniczo pozostają od 2001 r. na stałym poziomie 1,9 % PKB. Zakładając utrzymanie się osiągniętej w latach 2000 — 2003 rocznej stopy wzrostu w wysokości 0,7 % można liczyć na uzyskanie w 2010 r. jedynie 2,2 % PKB. Jednocześnie należy uwzględnić fakt, że wydatki na badania i rozwój w USA ze względu na znacznie wyższy PKB mają znacznie większy zakres w wartościach absolutnych i w związku z tym znacznie łatwiej można tam osiągnąć niezbędną

⁽³⁾ W trakcie procesu oceny powstały liczne dokumenty i raporty, które można znaleźć na stronie: <http://forum.europa.eu.int/Public/irc/rt/d/fiveyearasskb/library>.

⁽³⁾ Por. Keith Smith, *The Framework Programmes and the Changing Economic Landscape*, Komisja Europejska, GBA-IPTS, Sevilla, grudzień 2004 r., ss. 11-12.

⁽⁴⁾ Patrz: wstęp J. Potoćnika w *Key Figures 2005. Towards a European Research Area: Science, Technology and Innovation*. Komisja Europejska, DG ds. Badań Naukowych, 2005 r., s. 5.

⁽⁵⁾ EKES podkreślał to już w wielu wcześniejszych opiniach, ostatnio w opinii w sprawie siódmego programu ramowego badań, rozwoju technologicznego i demonstracji (INT 269 - CESE 1484/2005) z 14 grudnia 2005 r., sprawozdawca: Gerd WOLF, pkt. 2.2, 2.3 i 2.4. Dz.U. C 65 z 17.3.2006.

⁽⁶⁾ Patrz: wstęp przewodniczącego grupy ekspertów, Erkkiego Ormali, do *Five-Year Assessment of the EU Research Framework Programmes 1999 - 2003*.

masę krytyczną. Znaczącą różnicę pomiędzy wydatkami Europy na badania i rozwój a wydatkami jej największych konkurentów można wytłumaczyć przede wszystkim znacznie słabszym udziałem sektora prywatnego (w 2002 r. udział sektora prywatnego w ogólnych nakładach wyniósł w UE 55,6 %, w porównaniu z 63,1 % w USA i 73,9 % w Japonii). Jeszcze większy powód do niepokoju stanowi fakt, że w tym samym czasie zmniejszyły się prywatne nakłady na badania, a europejska gospodarka dzięki lepszym ogólnym warunkom najwyraźniej więcej inwestuje w innych regionach świata: europejskie przedsiębiorstwa zwiększyły swoje inwestycje w amerykańskie badania w latach 1997 — 2002 w wartościach rzeczywistych o 54 %, podczas gdy inwestycje amerykańskie w UE wzrosły jedynie o 38 %⁽⁷⁾.

2.5 Najważniejsze cele

2.5.1 Komitet zgadza się z analizą, w której wyniku ustalono cztery najważniejsze zadania:

- przyciąganie i odpowiednie wynagradzanie najlepszych talentów;
- stworzenie optymalnego środowiska dla badań naukowych i rozwoju technologicznego (B+R);
- mobilizacja środków na rzecz innowacji i zrównoważonego wzrostu;
- budowanie zaufania do nauki i technologii.

2.5.2 Ustalony na posiedzeniu Rady w Barcelonie cel przeznaczania do 2010 r. trzech procent PKB na badania i rozwój, a przy tym zwiększenia do 2/3 tej wartości udziału badań finansowanych przez sektor prywatny sprawia, że konieczne staje się porównanie i koordynacja wspólnotowej i krajowych strategii w dziedzinie badań. Osiągnięcie tego celu wymaga wprowadzenia większych zachęt do inwestowania w badania w Europie, właściwych warunków ogólnych pozwalających osiągnąć większą wydajność systemu badawczego, lepszego stymulowania poprzez wydatki publiczne badań prowadzonych przez sektor prywatny, jak również skuteczniejszych i bardziej spójnych środków podejmowanych w dziedzinie polityki badawczej zarówno na szczeblu wspólnotowym, jak i krajowym⁽⁸⁾.

2.5.3 W świetle przeprowadzonych w ramach procesu oceny analiz oraz w świetle stanowisk wielu zainteresowanych stron zdaniem Komitetu konieczne jest podjęcie bardziej zdecydowanych działań uzgodnionych pomiędzy Komisją i państwami członkowskimi, które poprawiłyby warunki ogólne, w niewystarczający sposób wspierające obecnie działania

badawcze. Należy ustalić bezpośrednie środki na rzecz innowacji i konkurencyjności systemu na szczeblu europejskim. Fragmentacja i brak koordynacji wysiłków uniemożliwiają osiągnięcie wymaganej masy krytycznej i koncentracji działania. Strategie poszczególnych państw muszą być bardziej porównywalne i skoordynowane, nie tylko w dziedzinie badań, ale także w dziedzinie kształcenia i kształcenia ustawicznego, ochrony własności intelektualnej oraz wspierania innowacji przy pomocy instrumentów podatkowych, a także konstruktywnej i wykorzystującej synergię współpracy pomiędzy szkołami wyższymi a gospodarką.

2.6 Uwagi do przyszłej europejskiej polityki badań naukowych

2.6.1 Komitet wielokrotnie opowiadał się za zdecydowanym zwiększeniem europejskiego budżetu na badania i przy tym zdecydowanie popierał propozycję Komisji zwiększenia funduszy przeznaczonych na 7. PR oraz następnie dalszego długoterminowego zwiększania środków⁽⁹⁾. Z żalem przyjmuje natomiast zapowiedziane przez Radę znaczne obniżenie tej kwoty do ok. 5 % całkowitego budżetu UE zamiast przewidywanych przez Komisję 8 % i jest zdania, że jest to sprzeczne z ogólnym celem rozwoju narzuconym przez światową konkurencję oraz strategię lizbońską.

2.6.2 Komitet od dawna popiera ustanowienie Europejskiej Przestrzeni Badawczej (ERA)⁽¹⁰⁾ i uważa za celowe utworzenie organu takiego jak Europejska Rada ds. Badań, któremu przypadałaby kluczowa rola we wspieraniu doskonałości w nauce poprzez zbliżające się do granic nauki dziedziny określone w procesie oddolnym. Komitet przyjmuje z zadowoleniem realizowanie jego zaleceń, przede wszystkim w odniesieniu do niezależności Europejskiej Rady ds. Badań i składu jej komitetu naukowego oraz podkreśla, że konieczne jest zaangażowanie najwybitniejszych naukowców m.in. z dziedziny badań przemysłowych⁽¹¹⁾.

2.6.3 Komitet podziela przekonanie, że konieczne jest odwołanie się do szeregu skoordynowanych środków mających na celu jak najlepszą integrację nowych państw członkowskich, uważa jednak, że dotychczas przewidziane instrumenty są niewystarczające. Z uwagi na proces przekształceń, jaki przebiegał w tych krajach w okresie objętym oceną, trudno jest określić najlepsze metody stworzenia gospodarki bazującej na rozwoju wiedzy i badań naukowych. Podejście ukierunkowane na „wzmocnienie badań” w nowych państwach członkowskich ma szczególne znaczenie, jednak należy je skoncentrować na „tworzeniu innowacji”, by pobudzić środki wsparcia potrzebne tym państwom.

⁽⁹⁾ Cytowana wyżej opinia: CESE 1484/2005, pkt 1.4, s. 2 oraz pkt 4.1-4.6, ss. 9-10. Dz.U. C 65 z 17.3.2006

⁽¹⁰⁾ Ostatnio w szczególności w opinii w sprawie komunikatu „Nauka i technologia: Klucz do przyszłości Europy” (INT/246 - CESE 1647/2004, Dz.U. C 156 z 28.6.2005, sprawozdawca: Gerd WOLF), jak również w opinii uzupełniającej na ten temat (CCMI/015 - CESE 1353/2004, sprawozdawca: Joost VAN IERSEL, współsprawozdawca: Enrico GIBILLIERI).

⁽¹¹⁾ Cytowana wyżej opinia: INT 269 - CESE 1484/2005, pkt 4.11. Dz.U. C 65 z 17.3.2006

⁽⁷⁾ Wszystkie dane w tym punkcie pochodzą z: *Key Figures 2005*, ss. 9-10.

⁽⁸⁾ Patrz: Wstęp do *Key Figures 2005*, s. 3.

3. Rozważania nad zaleceniami dla programu ramowego

3.1 Udział sektora prywatnego

3.1.1 Komitet zgadza się z zaleceniami grupy ekspertów i podkreśla w szczególności znaczenie szerszego udziału i zaangażowania przemysłu jako warunku wstępnego dla osiągnięcia celu postawionego przez Radę w Barcelonie. Cel ten można osiągnąć przede wszystkim poprzez bardziej aktywną współpracę biznesu przy podejmowaniu strategicznych decyzji oraz określaniu obszarów tematycznych, w których można osiągnąć jak najwyższą jakość europejskich badań.

3.1.2 Zdaniem Komitetu, aby zagwarantować taki udział, konieczne jest bardziej celowe dążenie do komunikacji i włączenia przedsiębiorstw, organizacji i grup producenckich, aby ułatwić udział MŚP i tym samym podnieść dotychczasowy wskaźnik udziału wynoszący 13 %, który nie jest w żadnej mierze wystarczający. 7. PR i program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji powinny ze swej natury być postrzegane nie jako programy alternatywne, ale uzupełniające się i przynoszące synergije.

3.1.3 Zdaniem Komitetu zarówno dotychczasowe, jak i nowe, przewidziane już dla 6. PR, instrumenty finansowe⁽¹²⁾ powinny pozostać zasadniczo niezmienione, aby uniknąć nieumyślnego tworzenia nowych trudności w dostępie (eksperti stwierdzili pojawienie się takich utrudnień na początku 6. PR). Instrumenty finansowania powinny raczej zostać dostosowane zgodnie ze zdobytymi doświadczeniami, by korzystanie z nich było łatwiejsze.

3.1.4 Projekty zintegrowane (*Integrated Projects* — IPs) i badawcze projekty celowe (*Specific Targeted Research Projects* — STREPs), preferowane przez MŚP, powinny zostać zoptymalizowane, by ułatwić udział MŚP. Platformy Technologiczne oraz — w jeszcze większym stopniu — wspólne inicjatywy technologiczne (*Joint Technological Initiatives*) to instrumenty, które z pewnością sprzyjają temu celowi. Sieci doskonałości (*Networks of Excellence*), cenione przez uniwersytety i publiczne centra badawcze oraz cieszące się wśród nich dużym powodzeniem, powinny być tak rozwijane, by zachęcać do większego udziału przemysłu oraz by przyczynić się do zwiększenia mobilności badaczy w powiązaniu z pożądaną większą wymianą pomiędzy sektorem prywatnym i publicznym.

3.2 Uproszczenie zarządzania i procedur

3.2.1 Kwestia uproszczenia zarządzania i procedur pojawia się przy każdym przedłużeniu programu ramowego: na przestrzeni lat dokonano wielu usprawnień — od rozmaitych dokumentów na temat uproszczenia po grupę konsultacyjną (*sounding board*) złożoną z przedstawicieli małych centrów

badawczych utworzoną przez komisarza Potočnika — jednak wydaje się, że przedstawione propozycje nie rozwiązały jeszcze trudności i problemów, z jakimi borykają się uczestnicy.

3.2.2 Bazując na doświadczeniach specjalistów i bezpośrednich uczestników, które udało się zebrać podczas konsultacji, Komitet proponuje systematyczne gromadzenie informacji i ocenę trudności, z jakimi muszą się borykać uczestniczący w projektach w ramach obecnego programu ramowego, aby móc zaproponować mechanizmy lepiej dostosowane do obecnej rzeczywistości. Mechanizmy te mogłyby wspierać stałą ocenę jakości zastosowanych procedur oraz procesów kontroli formalnej i oceny.

3.2.3 W przypadku poprawnie zbudowanych projektów rozwoju właściwe byłoby także stworzenie mechanizmów regularnej kontroli przewidzianych działań i wyników. Terminy takiej kontroli na ściśle określonych etapach projektu powinny być powiązane z przyznawaniem środków i postępami realizacji projektu.

3.2.4 Co się tyczy modelu uczestnictwa, administracji i zarządzania kwestiami finansowymi użyteczne mogłyby być szczegółowe i jednoznaczne wytyczne na temat porozumień *Contractual Agreements* pomiędzy uczestnikami, większa elastyczność i swoboda wyboru ze strony wnioskodawcy, jak również przetargi z jaśniej przedstawionymi rodzajami programów, rodzajami działań oraz kategoriami uczestników.

3.2.5 Okazało się, że stosunkowo mała grupa organizacji uczestniczyła wielokrotnie w różnorodnych programach — często w roli głównych wykonawców (*prime contractors*) — i szacuje się, że przeprowadziła ok. jednej piątej projektów⁽¹³⁾. Taka koncentracja stanowi powód do niepokoju: z jednej strony podkreśla trudności związane z uczestnictwem, z którymi borykać się muszą przede wszystkim uczestniczący po raz pierwszy w konkursie w dziedzinie badań, z drugiej strony ogranicza możliwość przeprowadzenia nowych, nastawionych na radykalne innowacje i ryzykownych projektów badawczych (do jakich wzywa się w drugim zaleceniu).

3.3 Stymulowanie badań

3.3.1 Nadal niedostatecznie określone są możliwości ożywienia prywatnych inwestycji w B+R, a mechanizmy rynkowe, które mogłyby wywołać reakcję łańcuchową, nie są jasno zdefiniowane i tym samym nie mogą zostać zastosowane tak szybko, jak powinny. Zachęty podatkowe, wzmocnienie praw własności intelektualnej i ułatwienie zastosowania kapitału wysokiego ryzyka to raczej cele niż instrumenty działania.

⁽¹²⁾ Por. opinię sporządzaną obecnie w tej dziedzinie przez EKES (INT 309).

⁽¹³⁾ Cytowane już *Five-Year Assessment*, s. 7.

3.3.2 Komitet opowiada się przede wszystkim za opracowaniem instrumentów na rzecz rozwoju ducha przedsiębiorczości wśród europejskich badaczy, jak również za udostępnieniem środków i możliwości (od kapitału wysokiego ryzyka po finansowanie przez EBI i preferencyjne kredyty na rzecz badań) dla ułatwienia przekształcania wyników badań w konkretne inicjatywy przedsiębiorców.

3.3.3 Zalecenie zwiększenia udziału MŚP działających w dziedzinie technologii wysokozaawansowanych, które Komitet przedstawił już w wielu swoich wcześniejszych opiniach i z którym w pełni się zgadza, należy wesprzeć przy pomocy dodatkowych, konkretnych instrumentów oprócz wspólnych inicjatyw technologicznych, platform technologicznych i możliwości programu „Pomysły”. Komitet ma nadzieję, że stanie się to jednym z priorytetowych celów i zostanie w szczególności sposób uwzględnione w ramach otwartej metody koordynacji.

3.3.4 Zdaniem Komitetu, aby zachęcić do prowadzenia bardziej innowacyjnych badań nastawionych na osiągnięcie konkurencyjnych wyników, konieczne jest zajęcie się dotychczas nierozwiązanymi problemami w dziedzinie praw własności intelektualnej — w szczególności związanymi z patentem wspólnotowym, możliwością opatentowania odkryć dokonywanych za pośrednictwem komputerów oraz odkryć w nowych dziedzinach wiedzy, jak również z pełnym wdrożeniem dyrektywy o ochronie prawnej wynalazków biotechnologicznych.

3.4 Zasoby ludzkie

3.4.1 Zdaniem Komitetu priorytetowe znaczenie ma uczynienie kariery w sferze nauki i techniki bardziej atrakcyjną poprzez podniesienie rangi zawodu badacza nie tylko pod względem finansowym, ale także społecznym. Rosnący trend podejmowania studiów podyplomowych i wyjeżdżania na pobyty badawcze do innych krajów (w środowisku akademickim i poza nim) jest z pewnością pozytywnym przejawem mobilności w procesie kształcenia badaczy, ponieważ wymiana wiedzy i metod pracy jest niezbędna w procesie wzbogacania wiedzy. Mobilność ta staje się jednak problematyczna, jeżeli odbywa się wyłącznie w jednym kierunku, ponieważ kraj pochodzenia nie oferuje badaczom warunków pracy, szans rozwoju kariery, poważania w społeczeństwie i odpowiedniego wynagrodzenia, które mogłyby skłonić ich do powrotu⁽¹⁴⁾. Wszystkie państwa członkowskie UE muszą być atrakcyjnym miejscem pracy dla młodych ludzi decydujących się na karierę naukową. W szczególności warto byłoby ułatwić młodym badaczom z krajów o gospodarkach wschodzących, takich jak Chiny czy Indie, drogę do UE, m.in. poprzez zorganizowane wymiany.

3.4.2 Programy na rzecz rozwoju zasobów ludzkich oraz promowania mobilności nie wydają się wystarczać do dokonania takiej radykalnej zmiany jakościowej, dzięki której możliwe byłoby osiągnięcie pierwszego z istotnych celów — przyciągania i odpowiedniego wynagradzania najlepszych talentów. Brakuje jasnego stanowiska co do statusu „europej-

skiego badacza”, które powinno stanowić podstawę dla takich działań.

3.4.3 Aby rozwiązać tą problematyczną sytuację, konieczne jest wprowadzenie innowacyjnych środków politycznych. Należy dokonać inwestycji pozwalających na rozbudowę szkolnictwa wyższego w dziedzinie nauk ścisłych i inżynierii, czego warunkiem jest m.in. wprowadzenie w szkole średniej zajęć w większym stopniu ukierunkowanych na nauki ścisłe oraz promowanie kształcenia uniwersyteckiego w tejże dziedzinie. Założeniem jest także zmniejszenie w tych dziedzinach liczby absolwentów szkół wyższych, którym nie udaje się znaleźć zatrudnienia odpowiadającego kierunkowi studiów (taka negatywna sytuacja jest powszechna w nowych państwach członkowskich, jak również we Włoszech, Portugalii i Austrii), zwiększenie udziału kobiet wśród badaczy (wynosi on ledwie jedną trzecią badaczy, chociaż kobiety stanowią ponad 63 % wszystkich absolwentów szkół wyższych w dziedzinie nauk ścisłych i inżynierii)⁽¹⁵⁾, uatrakcyjnienie przebiegu kariery naukowej.

3.4.4 Zdaniem Komitetu tym środkiem politycznym, będącym w pierwszym rzędzie odpowiedzialnością państw członkowskich, powinno się poświęcać szczególną uwagę w ramach otwartej metody koordynacji, która mogłaby być także z korzyścią stosowana w odniesieniu do systemów szkolnictwa wyższego jak i badań, w celu rozpowszechniania najlepszych praktyk, określania właściwych form wzajemnej weryfikacji (*peer review*), podejmowania działań uzgodnionych pomiędzy państwami członkowskimi i regionami oraz ustalania priorytetowych tematów dla badań transgranicznych.

3.4.5 Udział badaczy wśród aktywnej zawodowo ludności w Europie jest znacznie niższy niż w konkurujących z nią państwach (0,54 % w UE wobec 0,9 % w USA i 1,01 % w Japonii; we wszystkich nowych państwach członkowskich oraz w państwach leżących na południu Europy wynosi on jednak poniżej 0,5 %), a wiek osób zatrudnionych w dziedzinie nauki i technologii także powoli staje się powodem do niepokoju (35 %, a w niektórych państwach członkowskich nawet 40 % tych osób, jest w wieku 45-64 lat, natomiast 31 % w wieku 25 — 34 lat)⁽¹⁶⁾. Do zastanowienia powinna skłaniać także liczba badaczy europejskich pracujących obecnie w USA — szacowana na 150 000, podczas gdy do realizacji celu barcelońskiego w następnym dziesięcioleciu potrzebnych jest jeszcze dodatkowo 500 000 — 700 000 badaczy⁽¹⁷⁾.

3.4.6 Komitet zgadza się z grupą ekspertów, że konieczne jest zaoferowanie badaczom (przy zachowaniu podstawowych zasad etyki) większej niezależności, większego zakresu odpowiedzialności oraz podniesienie rangi karier naukowych. Podziela także zdanie, że oprócz mobilności geograficznej należy także zwiększyć mobilność interdyscyplinarną, a system stypendialny Marie Curie powinien być powiązany z programami krajowymi i regionalnymi i wykorzystywany w celu wspierania mobilności pomiędzy publicznymi i prywatnymi pracami badawczymi.

⁽¹⁴⁾ Komitet wypowiadał się już na ten temat w wielu opiniach, ostatnio w opinii INT 269 - CESE 1484/2005, pkt 4.12 i następne. Dz.U. C 65 z 17.3.2006

⁽¹⁵⁾ Cytowane już *Key Figures 2005*, ss. 53-57.

⁽¹⁶⁾ *Key Figures 2005*, ss. 47-51.

⁽¹⁷⁾ Cytowane już *Five Year Assessment*, s. 12.

3.4.7 Komitet przyjmuje także z zadowoleniem starania Komisji o utworzenie Europejskiej Karty Naukowca⁽¹⁸⁾, co stanowi pierwszy krok we właściwym kierunku, jest jednak zdania, że także państwa członkowskie powinny podejmować większe i bardziej skoordynowane wysiłki, aby ich działania w dziedzinie kształcenia, kariery i wynagrodzeń (w tym w dziedzinie systemów składkowych, emerytalnych i podatkowych) były bardziej wydajne i zharmonizowane⁽¹⁹⁾.

3.4.8 Rozwiązanie kwestii wiarygodności europejskiej nauki i badań oraz ich usankcjonowania, do czego Komitet przykłada dużą wagę, jest jednym z warunków wstępnych dla usankcjonowania działań badaczy i przyznania im finansowej rekompensaty. Dla osiągnięcia tego celu konieczne jest ustalenie aktywnej i uzgodnionej pomiędzy Komisją a państwami członkowskimi polityki, której towarzyszyłyby odpowiednie instrumenty i zasoby.

3.5 *Proces oceny*

3.5.1 Komitet przyjmuje do wiadomości fakt, że Komisja poczyniła znaczące starania o ulepszenie procesu oceny i opra-

cowwała szereg dokumentów, które związane były z pracą oceniających ekspertów. Główny problem leży jednak w ocenie *ex-post*: jeżeli będzie się ona ograniczała do kontroli spójności formalnej z celami, istnieje niebezpieczeństwo, że straci się z oczu prawdziwy strategiczny cel, którym jest ocena strukturalnego wpływu PR na sferę gospodarki i badań w UE, jak również priorytetów, jakimi należy się kierować oraz odpowiedniego przydzielania środków.

3.5.2 Komitet sugeruje, by poświęcić szczególną uwagę wdrożeniu szeregu wskaźników, przy pomocy których oceniano by faktyczne wyniki z punktu widzenia konkurencyjności i rozwoju. Takie wskaźniki wydajności w dziedzinie badań powinny umożliwiać zmierzenie skuteczności finansowanych działań dla ogólnego rozwoju UE i nakierowanie przyszłych działań na ustalone priorytety. EKES jest wszakże świadomy, że nie wystarczy automatyczna ocena, by zastąpić zróżnicowany i dostosowany do danych okoliczności osąd odpowiednich do tego ekspertów.

Bruksela, 17 maja 2006 r.

Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Anne-Marie SIGMUND

⁽¹⁸⁾ Zalecenie Komisji z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie Europejskiej Karty Naukowca i oraz Kodeksu postępowania przy rekrutacji pracowników naukowych, Dz. U. L 75 z 22.3.2005, s. 67.

⁽¹⁹⁾ Por.: „Naukowcy w Europejskim Obszarze Badawczym” (CESE 305/2004, sprawozdawca: Gerd Wolf, Dz.U. C 110 z 30.4.2004).